

en el *Gloss Nautique* de Jal En català *ratxa* i *ratxada* també sorgeixen tardanament: aquest en el Belvitges (1805) i en Lab., 1840, però manca encara en el *DTO* (1647-1757, i en Lacav).

Tanmateix tots dos eren ja ben usuals en el parlar dels pescadors de la Costa de Llevant, com puc testificar, des de primers de segle, i figuren en el llenguatge de tots els escr. Renaix., entre ells els millors i més grans de Mallorca i del Princ.: «Entrí la *ratxa* qui em perfuma / amb la fetor d'un món podrit. / muntí l'oreig que duu l'escuma / de les rompents de l'infinit!», JnAlcover (*Dol*, O C, 26b; *Cap al tard*, p 71) «Rema --- / però se cansa aviat / i llavors hissa la vela / que empeny un aire suau. / --- / Patró, patró, fora veles, / que jo no vull navegar—. / Ja molt lluny la barca grossa / desapareix al fondejar, / i des de terra s'afuen / fortes *ratxes* de mestral / --- / i la barca corre, vola, / mar endins i sempre enllà»; «i, la tempesta avançant, / encara surava el cant / en les *ratxes*, per estones»: Costa (*Un Cap*, v. 114, en *Trad. 1 Fantasies, IdOr*, 74; i 102 14).

Dos patrons, de Llucmajor i Felanitx «spinzellen trebolins, *ratxes*, fiblons i marors» a AMAlcover (*BDLC XIII*, 1922, 38), «va obrir-se la porta del carrer 1, al mateix temps que una *ratxa* de fred, va entrar una *jova*», Massó i T. (*Croquis pirinencs*, p. 71); «una *ratxola* de garbí», VCatalà (*Solitud*, p. 115).

També sovint en sentits secundaris, com el d'«atac furient», sigui el de la triste mania incendiària: «--- les columnes, tot, porta estampades les senyals d'aquelles *ratxes* furioses que sobre'l Monastir se desencadenaren», *La Renaixensa*, 1877, 189; o el d'un mal físic: «era que el pare s'acabava de despertar amb una *ratxa* de tos», Ruyra (*La Parada*, 17), o bé l'aparició brusca d'un fet físic o moral: «un magatzem --- ròneg, humit ab --- atmòsfera tèrbola ---; per una rexa mesquina --- penetrava esmortuhida *ratxa* de claror, que no podia sumergir-se ---», EmVilanova (*Esc Barcelonnes*, p. 79) Perquè en efecte, si és familiar a la gent del Princ. i les Illes, no ho és menys en el P. Val., ni amb abast menys general: «me duya de bolina la *ratxa* de la sort», T. Llorente; ni a les Illes: «així se borren, amb sa *ratxa* des temps, molts de records que seria útil conservar» escrivia l'amalloorquinat Arx Lluís Salvador (p. 29); «*ratxada de vent*: ráfaga, bocanada de viento; bouffée violente de vent» en el menorquí FebrCard. (p 620), que per cert, en afegir-hi *ratxa* com a síndnim, forneix el primer testimoni català del mot primitiu.

Tanmateix en català és potser encara més general el derivat *ratxada*, absent del castellà, i que no sols es documenta des d'abans, en els dicc de primers de segle, sinó que se'n pot veure un bon repertori d'exemples en *AlcM*, trets dels més diversos escr. Renaix.: en el sentit estricte, de vent, en Massó i Torrents o «per lo que toca as tràngol podria ser cosa de quatre *ratxades*», Ruyra (*Pinya de Rosa*, p 70); però en general 'accés súbit, agitat o violent'. *guspries a ratxades* Verdager, *passió de riure tan forta que les ratxades* --- Ruyra, *p'omats per una ratxada de la sort* Espriu, una

ratxada de temptació RCaselles; en fi la dita, referida a una aparició brusca i inesperada de l'astre eclipsat: «roba rentada, / no li falta una *ratxada*» (Corbins, *DAG*).

I això tenim tanta més raó de creure-ho antic essent l'única forma morfològica mantinguda pel portuguès, on per cert és on aquest terme romànic es documenta primer que enlloc, d'acord amb la major còpia de literatura nàutica de què es disposa en aquesta llengua: «*rajada de vento*: refega forte e não continuada; v. gr. *vento de rajada*» defineix Moraes; i ell i Bluteau en citen exemples en Jacinto Freire (c 1650) i en el Padre Ceita (princ. S. xvii), aquest en el sentit més general, ja no nàutic, de «ímpeto, arremesso».

Ara bé aquí tenim -/- en lloc de la sorda -tx-, cosa que acaba de sustentar l'etimologia aràbiga que ja vaig indicar en *BDC xxiv*, 13-4 (reprod en *EntreDL*, i ampliat en el *DCEC/DECH iv*, 747-8). L'àr. *rāǧǧa* és un mot que manca en els diccs clàssics i hispanoaràbics, però documentada per Dozy (*Suppl i*, 509b) en molts autors dels Ss. x-xiv (Abenalcúta, Abenhayan, Abenbassam, al-Abdarí, Ibn-al-Khatib) amb el sentit de 'agitació, sedició, tumult' (en Abenbassam més aviat 'rebombori causat per un assassinat'): tots aquests autors són espanyols (entre ells granadins, malaguenys i lisboetes), però també figura amb el mateix sentit en el *Riyad an-Nofús* tunisenc. Així mateix l'egípcia Boqtor el defineix «agitation, ébranlement prolongé, branle, agitation de qui branle; fracas, rupture avec bruit, éclat, désordre; tumult, grand mouvement avec bruit et désordre; tempête, trouble, sédition, calamité; secousse, violente attaque d'une maladie»; i Beaussier, amb referència a Algèria: «agitation, secousse, ébrandillement; tremblement, frémissement».

No hi pot haver dubte que és un mot semític, derivat de l'àrrel *rāǧǧ* «movit, agitavit, tremefecit; commotus agitatuse fuit, tremuit (de terra); fremuit» registrada en els diccs clàssics del Djauharí (a. 1003) i el Firuzabadí, i usada, com a verb, i com a nom d'acció, en el més antic conte de les Mil-i-una Nits (*L'home i la bèstia*, Iraq mj. S. x: Dieterici) i en el mateix Alcorà: *raǧǧ* «to move, shake», subst *raǧǧ* «a shaking, shock» (Penrice, p 55b)

Que *ratxa* pot sortir de *rāǧǧa* és quasi evident des del punt de vista fonètic, i vaig corroborar-ho ja llavors mostrant altres casos d'ensordiment de sonores aràbigues en passar al romànic, si són geminades: *happát* (*PAlc*, 75), *muqaddem* > *almugatèn*, i els fets mossàrabs anàlegs que allà detallo (*EntreDL III*, 85 i n), entre ells molts de relatiu a *ǧǧ* i *bb* ensordides. Però d'altra banda el port. *rajada* ens mostra que també se sentia amb sonora conservada en l'hispanoaràb. També ha de venir d'una *ǧ* primitiva l'ast. *raxón* i *raxonada*, que citaré després; cf. encara *morratxa* < *murāšša* (fet diferent però comparable).

Des del punt de vista semàntic, es podria, com a màxim, objectar que no hi ha gaire testimonis de l'aplicació del mot al llenguatge nàutic o meteorològic, si bé alguna cosa n'hem vist en Boqtor, afegim hi que